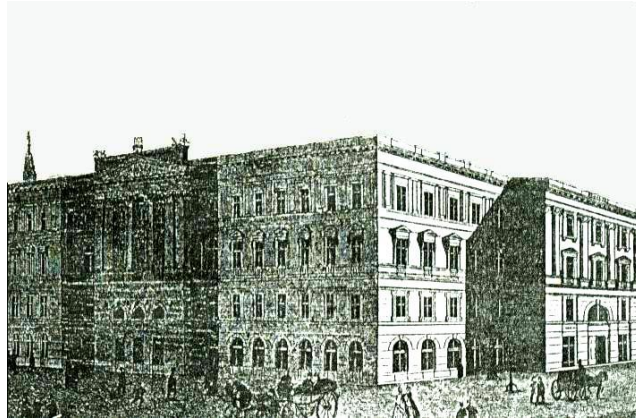

**140 évvel ezelőtt nyílt meg
Thália második otthona Aradon**

Ez év novemberében Aradon a közönség percekig állva tapsolt a Nemzeti Színház színészeinek. Bizonyos mértékben évfordulót is ünnepeltünk ekkor (bár ez nem hangzott el az előadás előtt): 140 évvel ezelőtt, 1874 őszén az aradiak ugyancsak Budapest első színházának tagjait köszöntötték, akik akkor rendkívüli alkalomra jöttek ide, ők avatták fel Arad első olyan színházát, amelyet a város építtetett. Ez az épület azonban mindössze kilenc évig szolgálta Tháliát, 1883 februárjában szinte porig égett. Külséjéről mindössze egy eléggé gyenge minőségű illusztráció maradt, de a maga idejében igen előkelő lehetett, hiszen rangszínház néven emlegették.

A neves színész, Mátray Betegh Béla, aki 1878-ban szerződött főrendezőnek a színházhoz így ír róla:

„Arad kereskedő város lévén, practikus is. Így a külformákra nem sokat ad. (Kívülről) Színháza mindenhez hasonlít, csak színházhoz nem. (...) Az idegen – akit a lóvasút az aradi indóháztól 10 krajcárért a városba szállít –, ha a kocsi ablakából a főutca balsorára tekint: ama pompás monumentális nagy épületet sör és kávéház pavilonjaival: redoutnak fogja gondolni – Ha a másik oldalát nézi fényes kirakataival, akkor árucarnoknak véli. – A harmadik oldalán valami nagykereskedő bérházát sejtí, s e hiedelemében megerősíti a negyedik oldal is, míg nem (...) (valaki) föl nem világosítja: kérem, ez a színház.

(Belülről ellenben) „mondjuk ki leplezetlenül, hogy a pesti színház után dísz- és külfény tekintetében első helyen áll az aradi. (...) Négy szinten (földszint és három emelet) a támlásszékek, zártszékek mellett, „négy sorban összesen 86 páholya van, amelyből 8 úgynevezett kettős páholy, (...) egész kis salon mintegy 10 néző számára. (...) Földszinti állóhely nincs, hanem a helyett számozatlan padok vannak, hogy ki-ki 50 krajcárért ülve élvezze az előadást, ne állva gyötörődjék. (...)

A nézőtér összes kárpitozása díszes, az ülések szövete vörös bársony, a plafond, a páholy elővéd stb. dúsan aranyozott. Szóval: fény, csillogás, s az arabeszek egész tömege.

A páholyokhoz széles kőlépcsők, szellős folyosók vezetnek, a társalgási vagy csemegéző terem túl pazar fényű. A nézőtér előcsarnoka egészen nagyvárosiasan van berendezve díszes csillárral, a pénztárak fölött órák, a talaj pedig apró, színes mozaik, vastag futószőnyegekkel borítva.

Az Alföld korabeli leírása szerint a neves építész, Skalnitzky Antal által tervezett, a mai színház helyén álló, két bérpalota közé szorított egykori épület „... reneszánsz stílusban épült... bent két emeleten keresztül húzódó tágas előterem van három kijárással az utcára, ugyanannyi bejárással a földszinti folyosó-

ra. A csarnok gazdagon van díszítve stucco ékítményekkel. A főpárkányt doriai és ioniai szerű pillérek tartják (...) a csónaknak az alapszíne drapp-sárga, sötétebb árnyalattal, a főpárkány fölötti fülkék kék szegélyekkel dekoráltak, s ezekben grafitte-szerű festett ékítmények találhatóak. (...) A mennyezet a központtól nyolc mezőre van osztva, benne Jókai, Szigligeti, Vörösmarty, Erkel arcképe, valamint a tragika, a komika, a költészet, a zene jelvénye, mindezt betetőzi a harminchat ágú bronzcsillár. Az épület rangját emelték az itt elhelyezett portrék Prielle Kornéliáról, Felekyné Munkácsy Flóráról, Blaha Lujzáról és Paulinéről. A színpad mérete a Nemzetiével azonos, és egyike az ország „legjobban berendezett színpadának.” Többek között négy süllyesztője volt, valamint hosszúkás keretek a nyílt színen történő díszletváltásra. A zsinórpadlásra külön lépcső vezetett, a színpad másik oldalán a háttérzajokat (mennydörgést, villámcsapást, ágyúdörgést stb.) „keltő” gépezet működött. Az épületben a fényt gázvilágítás adta. (Alföld, 1874. szeptember 19 -22.)

A színházépítés rendkívül sokba került, ennek fedezésére kölcsönt vett fel a város, és nem fölöslegesen költekezett. Az 1860-as évektől rohamléptekkel fejlődő Aradnak valóban szüksége volt egy ilyen nagy, 1200-1500 nézőt befogadó teátrumra, mert az egyre gyarapodó lakosság kultúrára és igényes szórakozásra vágyó tagjai számára gyakran kicsinek bizonyult a többszöri bővítés után is csak 500 férőhelyes Hirschl-féle színház, amelynek technikai felszereltsége sem felelt meg a modern követelményeknek, e mellett roppant tűzveszélyes volt, bár hosszú működése alatt komolyabb tűzkár nem keletkezett benne.

Az 1871-ben megkezdett építkezés egyébként nem haladt a megfelelő ütemben, a végén csak lázas kapkodással sikerült az épületet olyan állapotba hozni, hogy azt a meghatározott napon fel tudják avatni, teljesen működőképes csak október 3-ra, a tényleges megnyitás idejére lett.

Az ünnepélyes megnyitó 1874. szeptember 21-én és 22-én volt, mindkét alkalommal díszelőadással. Első nap Fáy András *Mátray vadászat* című vígjátékát mutatták be a pesti művészek (többek Feleky Miklós, Helvey Laura, Szigeti József), amely előtt a Hunyady László című opera nyitánya hangzott el, ezt követte a Szász Károly által ez alkalomra írt Prologus, amelyet Prielle Kornélia szavalt, majd az aradi dalárda és az egész személyzet elénekelt a Himnuszt. Másnap Musset *Az ajtó tárva vagy zárva legyen* és Bérczik Árpád *Egy szelleműs hölgy* című vígjátékát láthatták az aradiak, többek között Feleky, Náday, Molnárné, és Prielle Kornélia közreműködésével.

Diszelőadás.
ARADVÁROSI SZÍNHÁZ
 ünnepélyes megnyitása.

Ma hétfőn. 1874. sept. hó 21-én:
Nyitány. Hunyady László dalműből. Szerző Erkel Ferencz, előadja a **zenekar.**
 Prolog. Szász Károlytól. Szaválja **Sz.-Prielle Cornelia**, az országos budapesti nemzeti színház tagja.
Hymnus, szerző Erkel Ferencz, éneklő a **dalárda.**

A budapesti országos nemzeti színház tagjai által:

A mátrai vadászat.
 Eredeti vígjáték 3 felvonásban. Írta Fáy András. Rendező Feleky.

SZÍNHÁZI SZEMÉLYLEK:

Gróf Kunyóczy Anrél	Feleky
Cassilla neje	Lambert
Mátai János	Helvey Laura
Bárák Hódolási Lajos	Náday
Bakos Klement	Szigeti József
Portimókó neje	Szathmáriné
Ferencz fiók	Eszter
Lelek, szobalány	Szigeti János
Szelez, székely	Berczik

Színhely: Mátra tövében a gróf birtoka.

A nemzeti színház tagjai szíveségből lépnek föl.

A színház nevét **Károly Miklós Antal** (előzőleg **Antal**) vezényelt meg. — Az új díszletek tervezését és készítését **Rezső A.** (előzőleg **Rezső A.**) vezényelt meg. — A színház vezényelése **Kollós Miklós Márton** vezényelése alatt történik. — Az országos nemzeti színház vezényelése az előzőleg **György György** vezényelt meg.

BEJÁRÁSI ÁLLÁS:

Feljárás 4 k. 1. osztály párhely 10 ft. — 2. osztály párhely 10 ft. — 3. osztály párhely 10 ft. — Feljárás ülés párhely 4 ft. — Feljárás ülés párhely 3 ft. — 2. osztály ülés párhely 2 ft. — Feljárás ülés párhely 2 ft. — Karati ülés párhely 1. osztály 1 ft. — Karati ülés párhely 1 ft.

A költségek levonása után fennmaradt tiszta jövedelem színházi butorok és színházi zenekari hangszerek beszerzésére fog fordítani.

Jegyeket váltathat d. e. 9–12 óráig a város főispánjánál, (Frayberg-ház II. emelet), az előadás napján este 6 óráig a színházban a pénztárnál.

Hozdote 6 órákon.

Arad, 1874. Réthy Lipót nyomdája.

Az előadásról és a díszes meghívott vendégseregről Lakatos Ottó könyvében ezt olvashatjuk: „*Felsőleges I. Ferenc József magyar király, Albrecht, József és János főhercegek, Szende Béla magyar királyi honvédelmi miniszter és az akkori*

hadgyakorlatokra, Aradra rendelt főrangú katonatisztek kíséretében 8 órakor a díszelőadásra megjelent. Ő Felségét a színház bejáratánál a színházi bizottság Vörös Pál polgármester vezetése alatt fogadta. A színház előcsarnoka és lépcsőzete ez alkalomra pazarul volt virágokkal feldíszítve. Midőn ő Felsége az első emeleten, a számára fényesen feldíszített nagy páholyban megjelent, a közönség percekig tartó lelkes éljenzéssel fogadta. Mind ő Felsége, mind magas környezetén észrevehető volt a kellemes benyomás, melyet a gazdagon díszített nézőtér, és a nézőhelyeket ellepett fényes közönség a magas vendégekre gyakorolt. (...) Ő Felsége dacára annak, hogy másnap már korán hajnalban hadgyakorlatokra volt menendő (...) a vígjátékból két felvonást kegyeskedett végignézni. (...) Midőn Ő Felsége a polgármestertől vezetett színházi bizottság által fogatához kísértetett e szavakkal fordult a polgármesterhez: – A színház és a jelenvolt díszes közönség oly szép és meglepő, hogy az bármely székvárosnak is becsületére válnék. (...)

Az előadást oly előkelő és fényes közönség nézte, amilyenhez színházunknak egyhamar nem lesz szerencséje. A férfiak díszmagyarban vagy fekete salon öltözetben, a nők gazdag és fényes toilettekben jelentek meg. Ő Felsége és magas környezetén kívül az ünnepélyes megnyitásra meghívottak közül megjelentek a Magyar Tudós Társaság és a Kisfaludy Társaság képviselőiben Fábián Gábor, Gyulai Pál, Toldi István. Arad megye közönségének képviselőiben Atzél Péter főispán számos megyei tisztviselővel és törvényhatósági bizottsági taggal, Temes megye képviselőiben Ormós Zsigmond főispán díszes kísérettel, a görögkeleti román clérus Román Miron püspök vezetése alatt. A budapesti összes magyar és német politikai lapok, valamint a bécsi „Neue Freie Presse” az ünnepélyes megnyitásra külön tudósítókat küldtek le”.

Az előadás után a város „felirattal” fejezte ki köszönetét a királynak. Eből az érdekes közlés talán az, hogy ez volt az első eset a magyar művelődési

életben, hogy az uralkodó egy magyar színház megnyitását megjelent. Ez feltehetően annak (is) volt köszönhető, hogy a megnyitó időpontja – nyilván nem véletlenül – egybeesett az Arad környéki őszi nagy hadgyakorlattal.

A helybeli sajtó tudósítója azonban magával a nyitóelőadással már korántsem elégedett: „... *A Mátrai vadászat a lehető legrosszabb hatással volt a megjelent díszes közönségre, s általában csak a megbotránkozás hangja hallatszik... ilyen végtelenül unalmas és a mai finomabb ízlésben bele nem illő darabot, ócskaságot választani díszelőadásul, melyen az uralkodó és annyi polgári és katonai honorácior megjelenik, tapintatlanság volt, erkölcsi kudarc.* (Alföld, 1874. szeptember 23.)

A sajtó szerint a városhoz és az épülethez méltó nyitó előadást az első évadra szerződött Aradi Gerő–Tanner István vezette társulat szolgáltatta október 3-án, amikor „*az egyetlen magyar tragédiának, a Bánk bánnak a versei*” hangzottak el a társulat jeles tagjainak előadásában. „*A megnyitás ünnepélyes, komoly hangulatban folyt le, minőnek egy nemzeti színház megnyitásánál a hangulatnak lenni kell.*” (Alföld, 1874. október 4.)

Piroska Katalin

Szövétnék, 2014. december

Forrás: Piroska Katalin – Piroska István, *Az aradi magyar színjátszás 130 éve (1818–1948)* I. kötet. Arad, 2012